

**PRZESTĘPSTWO NIEDOPEŁNIENIA OBOWIĄZKU Z ZAKRESU BEZPIECZEŃSTWA I
HIGIENY PRACY
(art. 220 k.k.)**

1. Naruszenie przepisów i zasad bezpiecznej i higienicznej pracy zostało po raz pierwszy spenalizowane w art. 5 w zw. z art. 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 marca 1928 r. o bezpieczeństwie i higienie pracy. Penalizacja ta – związana naówczas z odpowiedzialnością wykroczeniową – dotyczyła naruszeń wymogów, jakie miały spełniać maszyny i urządzenia techniczne, lokale w których odbywała się praca, urządzenia mające zapewniać pracownikom bezpieczne i higieniczne warunki wykonywanej pracy. Regulacja ta była punktem wyjścia późniejszych unormowań prawno-karnych, związanych z odpowiedzialnością za bezpieczne i higieniczne warunki pracy.

Kodeks karny z 1932 r. nie przewidywał odrębnie odpowiedzialności karnej za niedopełnienie obowiązków z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy. Niemniej, art. 242, typizował umyślne oraz nieumyślne: narażenie życia na bezpośrednie niebezpieczeństwo (§ 1), a także narażenie życia na bezpośrednie niebezpieczeństwo jeżeli na jego sprawcy ciążył obowiązek troski lub nadzoru w stosunku do narażonego (§ 2), który to obowiązek zawierał również troskę oraz nadzór w zakresie bezpiecznych i higienicznych warunków pracy.

W Polsce powojennej, w art. 42 dekretu z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa, spenalizowane zostało złośliwie lub uporczywie uchylanie się od wykonania ustawowego lub społecznego obowiązku dbałości o dobro pracowników i przez to narażenie ich na szkodę. Przestępstwo to miało charakter indywidualny; popełnić je mógł wyłącznie przełożony lub pracodawca. W związku z tym, że bezpieczne i higieniczne warunki pracy mają charakter tak prawny jak i społeczny, należą do dóbr pracowniczych, toteż ich naruszenie mogło wiązać się z odpowiedzialnością karną z tytułu tego przestępstwa. Art. 42 dekretu odegrał niewielką rolę w praktyce; część doktryny uważa, że mogło być to związane z jego zbyt ogólnym sformułowaniem czy też z zbyt surową sankcją którą zawierał.

Dnia 30 marca 1965 r. została wydana ustawa o bezpieczeństwie i higienie pracy, mająca ważne znaczenie dla analizowanej materii; jej przedmiotem było m.in. kierowanie

zakładem pracy lub zespołem pracowników nie przestrzegając przepisów lub zasad bezpieczeństwa i higieny pracy.

Przestępstwo niedopełnienia obowiązku z zakresu bezpieczeństwa z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy, po raz pierwszy zostało określone w art. 191 k.k. z 1969 r. Przepis ten chronił pracownika, jego prawo do bezpiecznej i higienicznej pracy, a zatem również jego zdrowie i życie, przez co realizował także art. 60 Konstytucji PRL. Sprawcą tego przestępstwa mógł być odpowiedzialny w zakładzie pracy za bezpieczeństwo i higienę pracy, który nie dopełniając spoczywającego na nim obowiązku, naraził pracownika na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia, ciężkiego uszkodzenia ciała lub ciężkiego rozstroju zdrowia. Przestępstwo to mogło zostać zrealizowane w formie umyślnej (§ 1) albo nieumyślnej (§ 2). Podmiot sprawczy przestępstwa niedopełnienia obowiązku z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy był głównym elementem, który różnił to przestępstwo od współczesnego mu odpowiednika. Art. 191 k.k. z 1969 r. typizował przestępstwo niedopełnienia obowiązku z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy w formie spójnej i przejrzystej, co świadczyło o jego poprawnej techniczno-legislacyjnej konstrukcji. Ostatecznie, współczesna forma przestępstwa niedopełnienia obowiązku z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy została zawarta w art. 220 k.k.

2. Pokrzywdzonym przestępstwem z art. 220 k.k. jest pracownik, którego ochrona realizowana jest w szczególności poprzez ochronę zdrowia i życia, prawa do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy oraz samych bezpiecznych i higienicznych warunków pracy. W doktrynie i judykaturze słusznie przeważa pogląd, że pracownikiem chronionym przez przepis art. 220 k.k. jest pracownik w rozumieniu prawa pracy, czyli osoba której podstawą zatrudnienia jest umowa o pracę, powołanie, wybór, mianowanie lub spółdzielcza umowa o pracę, połączony zarazem z pracodawcą węzłem stosunku pracy, na mocy którego pracownik ten zobowiązuje się do wykonywania pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę, zaś pracodawca do zatrudniania pracownika za wynagrodzeniem. Niemniej w literaturze przedmiotu wyraża się także odosobniony, nietrafny pogląd, że ochrona art. 220 k.k. obejmuje każdą osobę wykonującą pracę zarobkową. Należałoby rozważyć postulat czy nie objąć – *de lege ferenda* – ochroną art. 220 k.k. każdej osoby która wykonuje jakąkolwiek pracę, niezależnie od jej prawnej podstawy.

Pojęcie bezpieczeństwa i higieny pracy charakteryzuje się wieloaspektowością. Obejmuje ono m.in. środki techniczne, prawne, organizacyjne, medyczne, psychologiczne,

higieniczne, których zadaniem jest eliminowanie, czy też maksymalne niwelowanie ujemnego wpływu środowiska pracy na organizm pracowników. Prawne pojęcie bezpieczeństwa i higieny, utożsamiać należy wprost ze znaczeniem językowym. Bezpieczeństwo i higiena pracy jako pojęcie łączne, logicznie i faktycznie nierozdzielne, na co wskazuje jego medyczno-prawny zakres, przynależy do dziedziny ochrony pracy. Słusznie podnosi się w piśmiennictwie, że „ochrona pracy to nic innego jak bezpieczeństwo i higiena pracy rozumiane bardzo szeroko jako całokształt instytucji i norm (w przeważającej części prawnych) chroniących życie i zdrowie pracowników”¹. *In genere*, prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy gwarantuje m.in. art. 66 Konstytucji RP, dyrektywa ramowa 89/391/EWG w sprawie wprowadzenia środków w celu poprawy bezpieczeństwa i zdrowia pracowników w miejscu pracy, oraz kodeks pracy w art. 15. Prawo pracownika do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy jest jednym z elementów treści stosunku pracy, którego zapewnienie spoczywa na gwarancie.

3. W zakres strony przedmiotowej przestępstwa określonego w art. 220 k.k. wchodzi m.in. obowiązki gwaranta-sprawcy tego przestępstwa. Źródłem tych obowiązków są przepisy prawa pracy zawarte w ustawach oraz w aktach wykonawczych do nich, co nie stoi w sprzeczności z zasadą *nullum crimen sine lege*. Obowiązki te mają swe źródło m.in. w przepisach regulujących problematykę bezpieczeństwa i higieny pracy znajdujących się w kodeksie pracy, głównie w dziale X; przepisach innych ustaw, dotyczących kwestii bezpieczeństwa i higieny pracy, m.in. ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane, ustawy z dnia 21 grudnia 2000 r. o dozorcze technicznym, ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze; przepisach zamieszczonych w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy; przepisach innych aktów wykonawczych, w tym przepisach wydanych na podstawie art. 237¹⁵ k.p., jak np. rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 6 lutego 2003 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas wykonywania robót budowlanych, rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 14 lipca 2010 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w hutnictwie żelaza i stali, rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 30 grudnia 2004 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy związanej z występowaniem w miejscu pracy

---

¹ A. Chobot, *Ochrona pracy...*, s. 8.

czynników chemicznych; zasadach bezpiecznej i higienicznej pracy, czyli pewnych nieskodyfikowanych kazuistycznie regułach, których realizacja jest prawnie wymagana.

Przestępstwo niedopełnienia obowiązku z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy można zrealizować biernie, zaniechując albo czynnie, działając.

Sprawca omawianego przestępstwa musi spowodować powstanie narażenia na określone niebezpieczeństwo, gdzie pokrzywdzonym tymże jest pracownik. Narażenie na niebezpieczeństwo – określone w art. 220 k.k. – jest indywidualne oraz konkretne. Przepis art. 220 k.k. nie wskazuje na „niebezpieczeństwo” jako takie, lecz na niebezpieczeństwo konkretne, tzn. bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu. Nie chodzi w jego przypadku – w skutkach – o zaistnienie następstwa w postaci utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, lecz o samo narażenie nań. To narażenie pracownika na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, jest w przypadku przestępstwa niedopełnienia obowiązku z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy skutkiem przestępnym; skutkiem który związany jest przyczynowo z niedopełnieniem obowiązku przez sprawcę-gwaranta. W związku z tym, należy uznać za błędny pogląd, że przestępstwo niedopełnienia obowiązku z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy jest przestępstwem bezskutkowym. Sprawca występku niedopełnienia obowiązku z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy, może zrealizować to niebezpieczeństwo na dwa sposoby, tzn.: a) przenieść pokrzywdzonego pracownika ze stanu bezpiecznego dla życia lub zdrowia, w stan narażenia na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, albo b) przenieść pokrzywdzonego pracownika ze stanu już niebezpiecznego w stan jeszcze bardziej niebezpieczny; powodując powstanie skutku w postaci bezpośredniego niebezpieczeństwa utraty życia lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu.

Niebezpieczeństwo określone w art. 220 k.k. wiąże się nierozdzielnie z pojęciem bezpośredniości. W przepisie tym prawodawca powiązał przymiotnik „bezpośredni” z rzeczownikiem „niebezpieczeństwo”, wskazując tym samym, że nie chodzi o niebezpieczeństwo rozumiane ogólnie, lecz szczególne, konkretne – niebezpieczeństwo bezpośrednio utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu. W literaturze funkcjonują liczne próby określenia, zdefiniowania tego czym jest bezpośrednio niebezpieczeństwo; na ich podstawie można wyodrębnić kilka ujęć kryteriów bezpośredniości, opierające się na: a) elemencie czasowym, b) elemencie stopnia prawdopodobieństwa, c) elemencie wystarczającej przyczyny, d) elemencie nieuchronności. Na tej podstawie można wskazać generalnie, że „bezpośrednie niebezpieczeństwo” jest niebezpieczeństwem bliskim,

następującym w chwilę, czyli w bardzo krótkim odcinku czasowym, przed jego następstwem. To wysoce prawdopodobne następstwo, jako wynikowa zagrożenia, mogłoby nastąpić przy braku jakiegokolwiek dodatkowej, ubocznej ingerencji w sferę kinetyczną. Powyżej wskazanych kryteriów nie należy – o ile możliwe jest ich zastosowanie – pomijać, czy wyłączać przy próbie określenia czy ma się do czynienia z niebezpieczeństwem charakteryzującym się bezpośredniością, lecz stosować je w sposób wyczerpujący, co powinno zapewnić prawidłowe ujęcie i poprawne scharakteryzowanie, a w konsekwencji rozwiązanie rozpatrywanego problemu prawnokarnego²; czyli – w analizowanym przypadku – udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy istnieje bezpośrednie niebezpieczeństwo o którym mowa w art. 220 k.k.

Przedmiot niebezpieczeństwa, które następuje w przypadku realizacji przestępstwa niedopełnienia obowiązku z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy, został przez ustawodawcę wyraźnie określony; jest nim „utrata życia albo ciężki uszczerbek na zdrowiu”. Utrata życia (śmierć) związana jest z definitywnym ustaniem krążenia krwi oraz tzw. śmiercią mózgową. Natomiast ciężki uszczerbek na zdrowiu wiąże się z pozbawieniem wzroku, słuchu, mowy, zdolności płodzenia, spowodowaniem innego – niż powyżej wskazane – ciężkiego kalectwa, ciężkiej choroby nieuleczalnej, ciężkiej choroby długotrwałej, choroby realnie zagrażającej życiu, trwałej choroby psychicznej, całkowitej trwałej niezdolności do pracy w zawodzie, znacznej trwałej niezdolności do pracy w zawodzie, trwałego istotnego zeszpecenia ciała, trwałego istotnego zniekształcenia ciała.

4. Podmiotem przestępstwa niedopełnienia obowiązku z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy – zależnie od konkretnie spoczywających obowiązków – może być: pracodawca będący osobą fizyczną (art. 15 k.p.); osoba wykonująca czynności z zakresu prawa pracy za pracodawcę (art. 3¹ § 1 i 2 k.p.), w tym np. członek zarządu określonych spółek prawa handlowego (art. 201 § 1, art. 368 § 1 k.s.h.), wspólnik spółki jawnej (art. 39 § 1 k.s.h.), likwidator (art. 78 § 2, art. 283 § 1, art. 469 § 1 k.s.h.), prokurent (art. 109¹ § 1 k.c.); kierownik – robót, budowy, działu, wydziału, *etc.* (art. 212 k.p.); koordynator robót (art. 208 k.p.)³; osoba wykonująca czynności nadzorcze z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy, jak np. inspektor Państwowej Inspekcji Pracy

---

² Pod. A. Wróbel, *Bezpośrednie niebezpieczeństwo...*, s. 197-198.

³ Wobec niejasnej ustawowej konstrukcji zakresu obowiązków koordynatora – czyli również jego odpowiedzialności w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy – należy postulować przyszłe zmiany *de lege ferenda*, mające na celu precyzyjniejsze określenie, wyszczególnienie spoczywających na nim obowiązków i uprawnień.

(art. 18⁴ § 1 k.p., art. 1 p.i.p.), inspektor Państwowej Inspekcji Sanitarnej (art. 18⁴ § 2 k.p.), inspektor społecznej inspekcji pracy (art. 11 ust. 3 i 4 s.i.p. w zw. z art. 3 pkt 7 s.i.p.), osoba pełniąca obowiązki organu nadzoru górniczego (art. 168 ust. 1 pkt 1 i 2 pr.geol.górn.); rzeczoznawca do spraw bezpieczeństwa i higieny pracy (§ 14 rozp. rz.d.s.b.h.p.); projektant (art. 20 ust. 1 pkt 1a, 1b pr.bud. w zw. z art. 213 § 1 k.p.); inwestor budowlany (art. 18 ust. 1 pkt 1-5 pr.bud.), osoba pełniąca obowiązki kierownictwa i dozoru ruchu zakładu górniczego (§ 10 rozporządzenia Ministra Gospodarki w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy, prowadzenia ruchu oraz specjalistycznego zabezpieczenia przeciwpożarowego w podziemnych zakładach górniczych); rektor (art. 228 ust. 1 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym). Niemniej, tenże zbiór podmiotów nie jest zbiorem zamkniętym. W piśmiennictwie zwraca się w szczególności uwagę na pracodawcę oraz kierownika, rzadziej zaś na inne osoby w perspektywie podmiotowości sprawczej omawianego występku.

5. W zakresie strony podmiotowej, przestępstwo niedopełnienia obowiązku z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy, przybiera formę umyślną (art. 220 § 1 k.k.) bądź nieumyślną (art. 220 § 2 k.k.). Umyślność czynu określonego w art. 220 § 1 k.k. polega na tym, że sprawca chce albo godzi się, nie dopełnić obowiązku wynikającego z odpowiedzialności za bezpieczeństwo i higienę pracy i na skutek tego narazić pracownika na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu. W przypadku nieumyślnej realizacji omawianego przestępstwa, określonej w art. 220 § 2 k.k., sprawca nie mając zamiaru jego popełnienia, popełnia je jednak na skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, mimo że możliwość popełnienia tego czynu, a zatem i narażenia pracownika na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, przewidywał albo mógł przewidzieć. W przypadku prawidłowego scharakteryzowania strony przedmiotowej omawianego czynu, należy brać pod uwagę wszelkie okoliczności wywodzące się ze zjawisk psychicznych zachodzących w umyśle sprawcy, a towarzyszących jego przestępnemu zachowaniu. Następstwa działania sprawcy nie mogą przesądzać o ustaleniach w sferze zamiaru, chociaż mogą wskazywać nań elementy strony przedmiotowej. W związku z tym analiza psychicznego stosunku sprawcy przestępstwa niedopełnienia obowiązku z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy, do zrealizowanego przezeń czynu, winna opierać się na całościowej inferencji znamion zaszłego czynu przestępnego.

6. Przepis art. 220 § 3 k.k. określa, że nie podlega karze sprawca analizowanego przestępstwa, niezależnie od tego czy zrealizował jego postać umyślną czy nieumyślną, który dobrowolnie uchylił grożące niebezpieczeństwo. Konieczne jest w tym przypadku dobrowolne uchylenie grożącego niebezpieczeństwa, czyli konkretnie bezpośredniego niebezpieczeństwa utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu. Uchylenie to może prowadzić do zupełnego zażegnania niebezpieczeństwa czy chociażby do zażegnania bezpośredniości z którą ma ono związek. Dobrowolność oznacza natomiast, że uchylenie to nie powinno wiązać się z jakimkolwiek przymusem, czy to przybierającym formę absolutną czy też kompulsywną. Dobrowolność nie wyłącza jednak możliwości wywierania pewnego wpływu na sprawcę. Jednakże, wpływ ten nie może zaburzać w żaden sposób dobrowolnego uchylenia niebezpieczeństwa przez jego sprawcę. W szczególności nie może wiązać się z jakimkolwiek – prawną czy pozaprawną – sankcją. Ważne jest, aby decyzja sprawcy o uchyleniu tego niebezpieczeństwa była decyzją wolną.

7. Sprawca omawianego przestępstwa, może swym zachowaniem naruszać także i inne przepisy. W związku z tym w szczególnych przypadkach zajść może realny albo pozorny zbieg przepisów art. 220 § 1 albo 2 k.k. z innymi wybranymi przepisami o charakterze penalnym. Realny, rzeczywisty zbieg przepisów przyjmuje postać zbiegu kumulatywnego, zachodzącego gdy między zbiorami elementów poszczególnych zbiegających się przepisów, nie zachodzi pełna interferencja – nie ma tym samym zastosowania reguła wyłączająca wielość ocen w prawie karnym. W tym kontekście wskazać należy, że zbieg kumulatywny ma miejsce w przypadku: a) zbiegu art. 220 § 1 k.k. z: art. 155, 156 § 2, 157 § 1, 2 albo 3, 163, 164, 165, 218 § 1, 231 § 1, 2 albo 3 k.k., art. 91a pr.bud., art. 63 ust. 1 albo 2 ustawy o dozorze technicznym; b) zbiegu art. 220 § 2 k.k. z art. art. 157 § 1, 2 albo 3, 163, 164, 165, 218 § 1, 231 § 1, 2 albo 3 k.k., art. 91a pr.bud., art. 63 ust. 1 albo 2 ustawy o dozorze technicznym. Prócz tego, między przepisami typizującymi umyślne (art. 220 § 1 k.k.) bądź nieumyślne (art. 220 § 2 k.k.) przestępstwo niedopełnienia obowiązku z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy, a innymi przepisami o charakterze penalnym, zachodzić może tzw. pozorny zbieg przepisów, w przypadku którego zastosowanie mają reguły wyłączające wielość ocen w prawie karnym. Jedną z form pozornego zbiegu przepisów jest zasada specjalności, w przypadku której przepis szczególny, uchyla przepis w stosunku do niego ogólny. Przepis szczególny obejmuje w sposób zupełny znamiona przepisu ogólnego, posiadając nadto znamiona określające go w sposób szczegółowszy. Zgodnie z tym, przepis art. 220 § 1 k.k. jest przepisem szczególnym w stosunku do art. 160 § 1 k.k.,

a art. 220 § 2 k.k. do art. 160 § 3 k.k. Pozorny zbieg przepisów wiąże się także z zasadą subsydiarności, gdy zachodzi pełna inferencja przepisów, np. przepis penalizujący narażenie zdrowia i życia jest przepisem pomocniczym-subsydiarnym w stosunku do przepisu o naruszeniu tych dóbr. Zgodnie z tym przepis: a) art. 220 § 1 k.k. jest subsydiarny wobec art. 148 § 1, 156 § 1 albo 3 k.k.; b) art. 220 § 2 k.k. jest przepisem subsydiarnym wobec art. 155, art. 156 § 2 k.k. Nadto, z pozornym zbiegiem przepisów, wiąże się także zasada konsumpcji, która zachodzi, gdy znamiona jednego czynu (pochłaniającego) obejmą w całości znamiona innego czynu (pochłanianego). Zachodzi ona w przypadku pochłaniania art. 283 § 1 k.p. przez odpowiednio art. 220 § 1 albo 2 k.k.

8. Za popełnienie przestępstwa określonego w art. 220 k.k. w formie umyślnej (§ 1) sprawca podlega karze pozbawienia wolności do lat 3, zaś za zrealizowanie go w formie nieumyślnej (§ 2), sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. Niemniej, reguła ta nie ogranicza wyjątków. Prócz tego: kara za przestępstwo niedopełnienia obowiązku z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy może ulec obostrzeniu albo złagodzeniu; sprawca tego przestępstwa może zostać poddany próbie. Istnieje możliwość w stosunku do sprawcy tego przestępstwa, zastosowania kary grzywny, obok kary pozbawienia wolności, jeśli sprawca dopuścił się czynu w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub gdy korzyść majątkową osiągnął. Na sprawcę występku z art. 220 § 1 albo 2 k.k., sąd może nadto nałożyć oprócz kar, również środki karne, które mogą być nakładane także samoistnie. Symplifikując, środkami tymi mogą być: pozbawienie praw publicznych; zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej; przepadek przedmiotów służących jego popełnieniu lub przeznaczonych do jego popełnienia albo nawiązka na rzecz Skarbu Państwa albo przepadek równowartości przedmiotów pochodzących bezpośrednio z przestępstwa lub przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia przestępstwa; przepadek przedmiotów pochodzących bezpośrednio lub pośrednio z przestępstwa; zadośćuczynienie za doznaną krzywdę albo nawiązka na rzecz pokrzywdzonego; podanie wyroku do publicznej wiadomości; pozbawienie lub ograniczenie praw rodzicielskich lub opiekuńczych w razie popełnienia przestępstwa na szkodę małoletniego lub we współdziałaniu z nim.